

The Institute of Ismaili Studies

عنوان: قرآن در زندگی و کردار مسلمانان

مؤلف: دکتر محمود م. ایوب

منبع سالنامه‌ی مسلمان

خلاصه: درباره‌ی قرآن بسیار گفته و نوشته شده است. کتابی مقدس، کتابی دستکاری شده، معجونی از نظرات نامتجانس، نظم‌ی عالی و یا اثری مغشوش که حاصل رؤیای یک ذهن بدوی است. در حالی که قرآن برای ذهن غربی، مایه‌ی بهت و سردرگمی بوده است، برای مسلمانان منبعی از الهام‌بخشی، تسکین و رستگاری بوده است. نهایتاً نه خود قرآن بلکه اثر آن بر جوامع مسلمان است که خوانندگان غربی را بر آن داشته است که بخشی از قدرت و زیبایی آن را کشف کنند.

حق انتشار (کپی‌رایت) از ناشر مذکور گرفته شده است.

استفاده از مطالب منتشر شده در وبسایت مؤسسه‌ی مطالعات اسماعیلی به معنای پذیرش «شرایط استفاده‌ی مؤسسه‌ی مطالعات اسماعیلی» است. هر نسخه‌ی مقاله باید حاوی همان نشان حق انتشار (کپی‌رایت) باشد که در روی صفحه ظاهر می‌شود و یا در هر مورد چاپ می‌شود. برای تمامی آثار منتشر شده بهتر است در نظر داشته باشید که هم از مؤلفان اصلی و همین طور از ناشران آنها برای استفاده مجدد از اطلاعات درخواست مجوز نمایید و همیشه مؤلفان و منبع اطلاعات را ذکر کنید.

قرآن در زندگی و کردار مسلمانان

دکتر محمود م. ایوب

این نسخه‌ی ویرایش‌شده‌ی مقاله‌ای است که نخست در «سالنامه‌ی مسلمان (Muslim Almanac)» (مؤسسه‌ی تحقیقی گیل، دیترویت، ۱۹۹۶، ص. ۳۶۴-۳۵۵، ویراستار ع. نانجی) ارایه شده است.

چکیده

درباره‌ی قرآن بسیار گفته و نوشته شده است. کتابی مقدس، کتابی دستکاری شده، معجونی از نظرات نامتجانس، نظم‌ی عالی و یا اثری مغشوش که حاصل رؤیای یک ذهن بدوی است. در حالی که قرآن برای ذهن غربی، مایه‌ی بهت و سردرگمی بوده است، برای مسلمانان منبعی از الهام‌بخشی، تسکین و رستگاری بوده است. نهایتاً نه خود قرآن بلکه اثر آن بر جوامع مسلمان است که خوانندگان غربی را بر آن داشته است که بخشی از قدرت و زیبایی آن را کشف کنند.

قرآن به عنوان کلام وحی

در قرآن، برای مسلمان مؤمن صدای خداوند هدایت‌گر و ترغیب‌کننده، تسلی‌بخش و سرزنش‌گر، نوید دهنده‌ی رحمت راستین و سعادت ابدی است که همزمان ستمکاران را به خشم و عذاب ابدی تهدید می‌کند. برای مسلمانان، قرآن کلام خدا است که به زمان بشری وارد شده است تا به تاریخ شکل بدهد. بر اساس منابع اسلامی، جبرئیل خود را به حضرت محمد (ص) در ۶۱۰ میلادی در حالی که وی در غار حرا خارج از مکه به عبادت معتکف بود آشکار ساخت. گفته شده است که در این دیدار نخستین، جبرئیل محمد را به چنان شدتی فشرد که او احساس خفگی نمود. قرآن می‌گوید که این فرشته سپس به وی فرمان داد که:

"بخوان به نام پروردگارت که خلق کرد، که انسان را از لخته‌ای خون آفرید. بخوان به نام پروردگارت که بزرگوارترین است - که با قلم آموخت؛ به انسان آموخت آنچه نمی‌دانست." (قرآن ۵-۱: ۹۶)

مسلمانان ادعا می‌کنند که خدا به حضرت محمد هشدار داد که: «ما برستی بر تو سخنانی گران‌مایه و ثقیل نازل خواهیم نمود» و وی را به شب‌زنده‌داری برای عبادت فراخوانده است و اینکه با حضور قلب به یاد خدایی باشد که «پروردگار شرق و غرب» است (قرآن ۷۳: ۵ و ۷۳: ۸). برای مسلمانان این «بیان ثقیل»، حضرت محمد را به عنوان آخرین فرستاده‌ی خدا برای بشر تعیین می‌کند؛ این رویداد منشأ تحولی عظیم در تاریخ بشر شد.

نقل است که قرآن به دو روش به حضرت محمد (ص) نازل شده است. مسلمانان بر این باورند که قرآن از طریق جبرئیل نازل شده است. این نزول‌ها در قالب قطعاتی کوتاه فرود آمده‌اند: آیات گسسته، گروهی از آیات و یا سوره‌هایی کامل در طول دوره‌ای بیست تا بیست و دو ساله. قرآن برای مسلمانان تنها کلماتی نیستند که می‌توانند بر زبان آورد و شنید و ثبت کرد، بلکه همچنین صورتی ازلی و آسمانی است که قرآن مذکور و مکتوب تنها تجلی زمینی آن است. قرآن در وجه آسمانی ازلی خود، برای مسلمانان منبع وحی الهی در طول تاریخ بشر است و تا ابد توسط خداوند حفظ می‌شود. این پیمانی است که خدا با بنی‌آدم بست در زمانی که آنها بیش از یک رأی یا ذاتی مجرد در عرصه‌ی ملکوت نبودند. حضرت محمد (ص) علاوه بر این که منزل وحی آسمانی بود، به اقرار خود این قرآن آسمانی را تجربه کرده بود. حالت معنوی عمیقی به وی دست می‌داد که بواسطه‌ای آن در یک روز گرم تابستان به لرز می‌افتاد و یا در یک روز سرد زمستانی عرق می‌ریخت و یا اصواتی همچون زنگ در گوشش طنین می‌انداخت. این اصوات در خودآگاه وی خود را به زبان بشر تبدیل می‌نمودند که او آن را حفظ و ثبت می‌نمود.

مسلمانان همچنین بر این باورند که بخشی از قرآن در شب قدر به قلب حضرت محمد نازل شد (قرآن ۴۴: ۳ و ۹۷: ۱)، شبی مبارک برای همه‌ی مسلمانان. این رویداد زندگی حضرت محمد را تقدس بخشید و وی را به الگویی برای مسلمانان بدل ساخت. خداوند در قرآن می‌پرسد که: آیا من پروردگار شما نیستم؟ و کسانی که سر عبودیت خداوند داشتند تصدیق

نمودند که خداوند در تأیید پاسخ داد: آری، ما شهادت می‌دهیم... (قرآن ۷: ۱۷۲). قرآن مَهری و گواهی بر این میثاق است. پیام آن برای مسلمانان، اقراری قدرتمند به سیادت الهی و عهد مسلمانی است.

قرآن به عنوان متنی زمینی به گونه‌ای جدایی‌ناپذیر با تاریخ اسلام پیوند خورده است. در نقش پاسخی به مشکلات جامعه عرب در زمان پیامبر بوده است. قرآن همچنین پاسخی به پرسش‌های حضرت محمد (ص) در مورد معنای زندگی انسان و رمز و راز خلقت بود و به شدت با تاریخ جامعه نوپای مسلمان در مکه و بعدتر در مدینه مربوط است. گفته می‌شود که بسیاری از آیات قرآنی در پاسخ به پرسش‌ها و یا موقعیت‌های خاص در زندگی نازل شده است. مسلمانان به این پاسخ‌ها به عنوان اصول کلی، الزامات اخلاقی و یا احکام قابل انطباق با همه‌ی زمانها و مکانها می‌نگرند. خانواده‌ی پیامبر که قرآن به طور مستقیم به آنها اشاره می‌کند (نگاه کنید به قرآن ۳۲: ۳۳) توسط مسلمانان به عنوان الگویی برای همه‌ی خانواده‌ها و همه‌ی جوامع در جهان دیده می‌شوند.

گردآوری قرآن

متعاقباً، زنان و مردان مسلمان قرآن را نوشته و به خاطر سپردند. با این حال، زمانی که پیامبر در سال ۶۳۲ میلادی، ده سال پس از هجرتش از مکه به مدینه وفات نمود، قرآن به صورتی که امروز شناخته شده است، وجود نداشت. آیات و سوره‌ها در آن زمان، قطعاتی پراکنده از نوشته‌های کاتبان پیامبر بودند که علاوه بر عباراتی که در حافظه‌ی انسانی حفظ شده بود، بر روی قطعاتی از کاغذ، پوست، سنگ، برگ خرما و چرم توسط اشخاص جمع آوری شده بود. در طول خلافت خلیفه‌ی سوم مسلمانان، عثمان که اداره‌ی جامعه‌ی آن زمان مسلمانان را چندین نسل بعد از مرگ پیامبر به عهده داشت، قرآن به شکل استاندارد خود درآمد و تا امروز بدون تغییر باقی مانده است. سوره‌ها از طولانی‌ترین به کوتاه‌ترین سوره مرتب شدند. همین ترتیب است که به عنوان نسخه‌ی معتبر قرآن حفظ شده است.

برای هر مسلمان مؤمن به حافظه سپردن هر اندازه‌ی ممکن از قرآن، اساسی است. نماز یک مسلمان، انفرادی و به جماعت، با کلمات سوره‌ی فاتحه‌ی قرآن آغاز می‌شود. نماز برای مسلمانان راهی برای ذکر نام الله محسوب می‌شود. این تبادل میان خدا-انسان به شیوایی در حدیثی قدسی پیامبر به نقل از خداوند بیان شده است که :

"من نماز را بین خود و بنده‌ی خود تقسیم کرده‌ام و بنده‌ی من به هر آنچه دعا می‌کند خواهد رسید. چرا که زمانی که بنده می‌گوید: «ستایش تنها از آن خداوند است، پروردگار همه‌ی موجودات»، خداوند می‌گوید: «بنده‌ی من مرا ستایش نمود»؛ وقتی بنده می‌گوید: «بخشنده‌ی مطلق، مهربان مطلق»، خداوند می‌گوید: «بنده‌ی من مرا تجلیل نمود... این سهم من است و باقی چیزها به او تعلق دارد» (م. ایوب، قرآن و مفسرانش).

الفاتحه، سوره‌ی آغازین قرآن، در نظر مسلمانان دعایی کامل محسوب می‌شود. اولین سه آیه و نصف هفت آیه‌ی آن ستایش و تجلیل است. بقیه‌ی سوره دعا برای هدایت و فضل الهی است. نه تنها فاتحه بلکه تمامی قرآن نماز مسلمان است. همچنین سخن الهی خطاب به مسلمانان است. بنابراین، اعتقاد بر این است که خداوند در هر نماز خود را آشکار می‌کند و مؤمن مسلمان کلام خدا را دریافت می‌کند. نماز مسلمان ارتباط انسان با خدا از طریق قرآن است.

قرآن در تلاوت

قرآن برای مسلمانان منبع موهبت و فضیلت الهی، تسکین و هدایت است. با آن، کودک در بدو تولد تبرک می‌شود، توسط قرآن است که انسان در طول سفر زندگی هدایت می‌شود و با آن به منزل نهایی فرستاده می‌شود. جزئی از این سفر طولانی زندگی باید شامل تلاوت قرآن کل طی یک دوره‌ی خاص، یک هفته، یک ماه و یا بیشتر باشد، بسته به قطعاتی که برای تلاوت روزانه انتخاب می‌شود. این فرایند به نام «ختم قرآن» شناخته می‌شود. در مناسبت‌های خاص، مانند ماه رمضان، مومن کل قرآن را با تقسیم آن را به سی قسمت مساوی، متناظر با سی شب ماه مقدس اسلام، تلاوت می‌کند. از حضرت محمد نقل شده است که چنین کسی را که از طریق قرآن سفر می‌کند «مسافر همیشگی» خوانده است. دلیل این امر این است که وقتی قاری به پایان تلاوت خود می‌رسد، باید دوباره از نو شروع کند.

مسلمانان تلاوت، حفظ، کپی یا در اختیار داشتن یک نسخه‌ی قرآن در خانه‌های خود را منبع برکت و رحمت بسیار می‌دانند. در واقع، اعتقاد بر این است که در روز قیامت، جایگاه مرد یا زن مسلمان در بهشت مطابق تعداد آیات قرآن که

در طول زندگی دنیوی خود حفظ کرده است، تعیین می شود. یک منبع حتی مهم‌تر فضیلت و برکت برای مسلمانان در مطالعه و درک اصول و احکام قرآن یافت می‌شود. از پیامبر نقل شده است که: «هیچ جماعتی در یکی از خانه‌های خدا برای قرائت و مطالعه‌ی کتاب خدا جمع نخواهند شد بدون آن که سکینه (آرامش آسمانی) بر آنها فرود آید». عبارت سکینه احتمالاً از واژه‌ی عبری شکینه به معنی «جلال یهوه» مشتق شده است. چنین اشتقاقی ممکن است ناشی از تماس میان حضرت محمد با یهودیان و مسیحیان، قبل و در طول نزول قرآن بوده است. «رحمت آنها را می‌پوشاند، فرشتگان به آنها نزدیک می‌شوند و خداوند آنها را به یاد می‌آورد در رکاب کسانی که همراه وی هستند». گفته شده است که قاریان قرآن، آنان که کلمات آن را حفظ می‌کنند و مطابق احکام آن زندگی می‌کنند، ورثه‌ی پیامبر هستند. اعتقاد بر این است که قرآن قلب و خانه‌ی مسلمان را تقدس می‌بخشد و وی را در وحی الهی سهیم می‌کند. وقتی کلام قرآن در یک ساختمان، یک کسب و کار و یا وسیله‌ی نقلیه منقوش می‌شود اعتقاد بر این است که نوعی برکت و یا سلامت را به همراه می‌آورد.

بالاخر از همه چیز، قرآن «کتاب هدایت خدا ترسان» است (قرآن ۵-۱:۲). مؤمنان به تعمق در قرآن، مطالعه معنا و کاربردهای آیات آن و ارشاد گرفتن از آنها در رفتار روزمره امر شده‌اند. قرآن مقرر است که اساس جامعه‌ی مسلمان باشد. قرآن تنظیم‌کننده‌ی رابطه‌ی فرزندی یک کودک با پدر و مادر و مسئولیت‌های آنها نسبت به فرزند است. قرآن تنظیم‌کننده‌ی روابط مسلمان با سایر مسلمانان و غیرمسلمانان، ارتباط رعیت و دولت و مقامات حاکم و ارتباط یک انسان با خدا است. قرآن تنظیم‌کننده‌ی زندگی جامعه در زمان جنگ و صلح و حتی تصریح‌کننده‌ی دلایل و قوانین حاکم بر جنگ است. قرآن به طور خلاصه، مدرسه‌ای برای مسلمانان است که آنها را از لحاظ جسمی، اخلاقی و معنوی تربیت می‌کند.

قرآن به عنوان الهام‌بخش

قرآن اساساً مجموعه‌ای از عبارات مستقل، مثلاً، داستانها، احکام و ممنوعیت‌ها است. با این حال مسلمانان بر این باورند که در ورای این گروهبندی متنوع، یک وحدت مقصود، پیام، اصطلاح و سبک وجود دارد. قرآن عربی به درستی، توسط مسلمانان و همین‌طور غیرمسلمانان به عنوان سمفونی‌ای از کلمات توصیف شده است. نه تنها آموزه‌ها و نظرات قرآن بلکه کلمات و عبارات آن زندگی و سخن مسلمانان را صرف نظر از اختلاف زبان، نژاد و فرهنگ، تحت تأثیر قرار داده است. یک مسلمان با واژه‌های قرآن رضایت خود و شکرانه‌ی خداوند را در هنگامه‌ی پیروزی با گفتن «تبارک الله» ابراز می‌دارد. همچنین مسلمان با واژه‌های قرآن بیان غم و پذیرش خواست خدا را در هنگام از دست دادن یک دوست و یا در مواجهه با مرگ با گفتن: "به خدا تعلق داریم و به سوی او باز خواهیم گشت" ابراز می‌دارد. با کلمات قرآن و به خصوص با قرائت سوره‌ی فاتحه، ازدواج‌ها تبرک، قراردادهای امضا و از ترس و خطر جلوگیری می‌شود.

قرآن در چشم مسلمانان معجزه‌ای ادبی محسوب می‌شود. برای مسلمانان سبک بی رقیب آن، اصطلاحات و وحدت درک شده در آن به عنوان دلیلی بر منشأ الهی داشتن آن است. تفسیر آن دغدغه‌ی برخی از بهترین ذهن‌های جامعه‌ی مسلمان بوده است. مطالعه‌ی دستور زبان و لغت آن، فصاحت، تشبیه‌ها و استعاره‌ها، مثلاً، داستان‌ها و احکام آن به علمی مقدس تبدیل شده است. به همین ترتیب، تلاوت آن، چه با ترتیل ساده و یا با قرائت موسیقایی بسیار پیشرفته‌ی تجوید، بهترین صداها و استعدادها، جامعه‌ی مسلمان را در طول تاریخ اسلام جذب کرده است. در قرائت قرآن است که قدرت و زیبایی آن توسط مسلمانان مؤمن احساس می‌شود. قاریان قرآن به این ترتیب از جایگاه احترام ویژه‌ای در جامعه‌ی مسلمان برخوردار بوده‌اند.

قرآن استاندارد برای تشخیص ادبیات ناب عربی تنظیم کرده است. علاوه بر این، بر ادبیات تمامی دیگر زبان‌های مسلمان تأثیر گذاشته است. مسلمانان از یکدیگر با کلمات قرآنی احوال‌پرسی می‌کنند با کلمات و آرای آن، احساسات و آرای خود را بیان می‌کنند. به باور مسلمانان، قرآن بر حضرت محمد و از طریق او به نوع بشر «به بیان عربی روشن» فرستاده شده است (قرآن ۱۰۳:۱۶). اگر چه قرآن به بسیاری از زبانهای عمده جهان ترجمه شده است، ولی به زبان اصلی آن تلاوت می‌شود. ترجمه‌ی قرآن و تفسیر معانی آن به زبان‌های دیگر فقط به منظور مطالعه و درک تعلیم آن انجام می‌شود. برای شناخت قرآن در تمام ابعاد آن، باید آن را در زبان اصلی آن مورد بررسی قرار داد.

این هدف بسیاری از دانشمندان مسلمان غیر عرب را به پیشرفت در مطالعه‌ی زبان قرآن ترغیب کرده است. برای قرن‌ها، عربی زبان بین‌المللی ادبیات، فلسفه، و علوم اسلامی بود. قرآن نماد، منبع، و چارچوبی برای وحدت مسلمان بوده است.

اسلام تا کنون در گستره‌ای متنوع از جغرافیا و فرهنگ جهان گسترش یافته است. با نیازهای مردم و فرهنگ‌های مختلف سازگار شده است. با این حال در این روند، خصایص و جلوه‌های به شدت متفاوتی به خود گرفته است. قرآن زیربنای این تنوع فراوان است و وحدتی بنیادی در مناسک عبادی، بیان ادبی، و فرهنگ عامه فراهم می‌کند. این وحدت و تنوع

تناقض‌آمیز اسلام و ریشه‌ی قرآنی آن، قدرت آن دانسته می‌شود. اصل وحدت خانوادگی بشری یک اصل مهم قرآنی است: "ای بشر، پروای پروردگارت داشته باش که همه‌ی شما را از یک روح آفریده است، آنگاه از آن روح، شریک او را آفرید و از هر دوی آنها مردان و زنان بسیاری پراکند" (قرآن ۴:۱). اصل تنوع نیز یک اصل قرآنی است. تفاوت نژاد، رنگ و کیش تقدیر الهی است.

قرآن منبعی پایان‌ناپذیر از الهام برای مسلمانان در هر زمینه از دانش و تلاش انسانی است. مسلمانان مؤمن ادعا می‌کنند که قرآن درباره‌ی هر موقعیتی در زندگی جوامع مسلمان و همچنین درباره‌ی وضعیت هر فرد مسلمان سخن می‌گوید. مسلمانان تأکید دارند که قرآن قابل انطباق با تمامی شرایط و زمان‌هاست. با این حال، قرآن برای آن که در بعد و معنا جهان‌شمول باشد توسط هر مسلمان قرائت می‌شود و به آن عمل می‌شود به گونه‌ای که گویی همان لحظه و تنها برای او نازل شده است.

لیست مراجع

- ایوب، محمود. «قرآن و مفسران آن»، ۲ جلد تا امروز. نیویورک: انتشارات دانشگاه دولتی نیویورک، ۱۹۸۴.
- ایزوتسو، «خدا و انسان در قرآن»، توکیو: موسسه‌ی مطالعات فرهنگی و زبانی کیو، ۱۹۶۴.
- ه.ای. کاسیس، «تطابق قرآن»، برکلی: انتشارات دانشگاه کالیفرنیا، ۱۹۸۳.
- م. لینگز «هنر قرآنی خطاطی و تذهیب»، بولدر شامبالا، ۱۹۷۶.
- نلسون ک. «هنر قرائت قرآن» استین: انتشارات دانشگاه تگزاس، ۱۹۸۵.
- ی.ه. صفاگی، «خوشنویسی اسلامی» بولدر شامبالا، ۱۹۷۸.
- الطبری، «تفسیر قرآن»، جلد ۱، نیویورک: انتشارات دانشگاه آکسفورد، ۱۹۸۷.
- م.ح. طباطبایی، «قرآن در اسلام: تاثیر و نفوذ آن در زندگی مسلمانان»، لندن: بنیاد محمدی، ۱۹۸۷.

صفحات مرتبط در وبسایت مؤسسه

مقاله: قرائت متفاوت شیعه‌ی اسماعیلی از قرآن کریم - عظیم نانجی

مقاله: در باب کثرت گرای، عدم تحمل و قرآن- یروفسور علی س. اسانی